

Korruption, alternativa fakta och risk för rättsosäkerhet

Bengt-Åke Wennberg

Vi medborgare räknar med att våra myndigheters språkbruk skall spegla verkligheten. När president Trump påstår att hans åskådarsiffror vid installationen är högre än Obamas och alla vet att detta inte är sant, blir vi upprörda. Förvrängningen är dock ingen liten sak. Den är tecken på något mycket allvarigare.

Jag menar att språkanvändningen är central i alla samtal om organisation och samhälle. Den får betydelse långt utöver vad som sägs vid enskilda tillfällen. Den formar diskurser. [Kolla vår introduktionsvideo.](#)

[Den 22 januari refererar Kersti Wistrand i nätupplagan av Humanism & Kunskap](#) en undersökning av Victor Klemperer av nazismens språkbruk före och under andra världskriget. Klemperer kunde konstatera att nazisterna systematiskt och i propagandasyfte förändrade ords betydelser. Språkbruket formade en diskurs som skiljde sig från den man hade innan. Klemperer

kunde belägga förändringen genom att studera skrifter, annonser, tidningsartiklar etc.

José Ramírez konstaterar i en kommentar till artikeln att nazisterna uppenbarligen systematiskt använde sig av en naturlig och mycket användbar egenskap hos språket som kallas metonymi – nämligen att ord och meningar av praktiska skäl utsätts för betydelseförskjutningar. Frågar vi "Vad är klockan" vill vi inte veta att klockan är en mekanism som mäter tiden. Vi vill veta att den är halv ett. Sådana betydelseförskjutningar gör språket mångsidigt och användbart.

Att sådana betydelseförskjutningar av orden används är således inget att göra något åt. De uppstår naturligt med tiden. De är bra och användbara för att i våra samtal komma till tals om sådant vi behöver tala om. Särskilt om det handlar om annorlunda och tidigare ouppmärksammade skeenden.

Det allvarliga uppträder när denna betydelseförskjutning missbrukas och systematiskt används för att vilseleda. Detta blir då en fråga om värdegrund. Får man verkligen göra det? Får man vränga på orden? Förstör man och missbrukar man då inte detta viktiga instrument för samarbete, rättvisa och social trygghet, som kallas språk?

Metonymiska förskjutningar förekommer ständigt. De används i vilseledande syfte i marknadsföring och politiska tal. Ramírez hänvisar till att när vi till exempel säger att något "bara" kostar hundra kronor, så ger vi intrycket att det som säljs är billigare än motsvarande andra liknande varor. Exempler på sådant språkligt missbruk i alla typer av samtal om samhälle och organisation kan mångfaldigas.

Vi har fått ett samhälle där denna typ av missbruk av språket är så vanligt att vi knappast reagerar för det. Det är snarare så att vi ofta beundrar de reportrar, politiker, företagsledare och säljare som är skickliga på att använda ett sådant vilseledande språk. Ett företag som heter Retorikkollegiet har till och med specialiserat sig på att erbjuda kurser i en sådan retorik. När Trump gör vad han gör, så visar det snarare på en oskicklighet i denna konst – genom att manipulationen genomskådas – än på hans bristande etik.

Vad som nu är särskilt allvarligt i vår tid och för mig i min roll som organisationskonsult och medborgare i Sverige, är att jag regelbundet möter dessa förskjutningar av betydelsen i mina samtal om organisering och om myndigheters och domstolars hantering av medborgares ärenden. Stor möda läggs ofta ned av dem på att formulera beslut och bedömningar så att

man inte värnar om att fakta kommer fram utan att resonemangen istället värnar om intressen och ståndpunkter som är okända för de som berörs av besluten.

Detta var inte meningen med våra demokratiska samtal och vår rätts-skipning – tvärtom. Detta utgår inte från att språket skall dölja och förvirra. Om man tillåter detta så kan det finnas många dolda skäl att besluten blir som de blir och att domskäl och förklaringar formuleras som man gör. När språket sviker så blir det omöjligt att konfrontera besluten. Klokheden och rättssäkerheten sätts ur spel.

Sjön Ölen vid vårt kontor regleras av en vattendom. När nu vattnet sinar i Örebro kan man utan betänkligheter sänka vattennivån i strid med vattendomen och hävda att man i efterhand kan betala för de skador detta leder till för de som har fastigheter vid sjön. Men då måste dessa starta process till stora kostnader och stort besvär. Vilket man vet att de inte gör.

Den vattendom som skulle skydda medborgarnas intresse av en rik natur har således medvetet satts ur spel av makthavare med andra intressen än de intressen som motiverade de lagar som en gång stiftades. Man kan naturligtvis hävda att Örebroarnas intressen nu är överordnade de få som har hus vid Ölen – men det var inte lagstiftarens mening att makthavare skulle kunna skydda sig mot den oskicklighet och försummelse hos dem själva som gjort att de inte kunnat lösa vattenfrågan tidigare. De har haft god tid på sig. Nu drabbas tomtägarna vid Ölen av makthavarnas försummelser.

Tomter som skulle kunna bebyggas runt sjön får numera också byggförbud på oskäliga grunder, sannolikt för att man indirekt vill hindra bebyggelse när vattenfrågan nu är som den är. Detta är i strid med demokratiska principer och kommunens och medborgarnas intressen. Medborgarintresset kan man inte hålla fast vid. Därför måste man skapa alternativa fakta.

Besluten formuleras då på ett sådant sätt att de hävdar sådant som ”ser bra ut” men som saknar bäring för saken. I detta fall att rådjuren just genom den aktuella tomten vid Ölen måste kunna komma till vattnet för att dricka. Det finns kilometervis av stränder där detta kan ske.

Genom att referera till alternativa fakta utan bäring till saken startas en orimlig administrativ och för alla parter kostsam process. Den leder ingenstans eftersom orden i dokumenten inte speglar den egentliga intentionen. På detta sätt kan osynliga intressen och korrupta affärer frodas utan att kunna konfronteras.

Jag finner således att det administrativa ämbetspråket många gånger perverteras och används på ett sätt som inte avsågs när våra lagar en gång skipades. Kontrollorganen visar sig genom denna manipulation av språket och skapandet av alternativa fakta kunna gå maktens och inte medborgarnas intressen.

Därför är det viktigt att reagera på själva idén om alternativa fakta. Det sker alltså inte något litet och oskyldigt när politiska kampanjer och makthavare vränger orden för att hävda för oss medborgare obekanta och osynliga intressen. De bryter då mot vår demokratis grundläggande värderingar.

Om vi tillåter att makthavares språkbruk korrumpas så att orden beskriver något annat än vi tror att de säger, går det varken att demokratiskt argumentera eller debattera de sakfrågor som anställda och vi medborgare är intresserade av. Hur vi skall lösa detta problem vet jag inte. Att det måste lösas är emellertid självklart om vi skall ha kvar vår svenska känsla av rättssäkerhet och vårt förtroende för politiker, myndigheter och arbetsgivare.

Referenser

<http://sho.co/18DFM>

<http://humanismkunskap.org/2017/01/27/alternativa-fakta-nar-orden-forvanskas-i-politiken-i/#comment-10488>

Originaltext

<https://www.bengtharry.me/?p=2639>